

УДК 351:338.432

Н. М. ЛЕВЧЕНКО

КОЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПРОЦЕС ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Досліджено коеволюційний процес інтеграції (свого роду “конверсії”) підприємств переробної промисловості та сільськогосподарських товаровиробників

Explored koevolutsiyniy process of integration (the family “conversions”) of enterprises of processing industry and agricultural commodity producers

Рівень конкурентоспроможності держави, її місце в світовій господарській ієрархії значною мірою залежить від стану аграрної сфери економіки, організація діяльності якої на сучасному етапі вимагає певного процесу інтеграції, оскільки:

– інтеграція господарських суб’єктів в агропромисловий комплекс (АПК) сприяє подоланню багатьох структурних проблем української економіки;

– розвиток і зміцнення інтеграційних взаємодій дає можливість знизити опортуністичну поведінку їхніх учасників, диктат цін з боку суміжників, сприяє фінансовому оздоровленню підприємств, що входять до інтегрованої структури, згладжує гостроту дефіциту ліквідних засобів;

– аграрно-промислові формування здатні підвищити ефективність реального сектора економіки, позитивно впливати на розвиток регіонів, інфраструктури, створювати нові технології, сприяти зростанню зайнятості, тобто розв’язувати комплекс гострих соціально-економічних проблем;

– інтеграція сприяє скороченню збиткових підприємств шляхом допомоги тим із них, що є незмінними в загальному технологічному ланцюгу.

Слід зазначити, що проблемам інтеграції підприємств аграрної сфери економіки присвячено наукові розробки таких відомих українських науковців, як М. Кулаєць, М. Бабієнко, П. Лайко, П. Музика, О. Вітвицька, Є. Бузовський, Ю. Нестерчук та ін. Можемо констатувати недостатність системних наукових досліджень у цьому напрямі та необхідність глибокого аналізу форм, темпів та ефективності розвитку корпоративного сектора АПК. У багатьох дослідженнях вивчаються й аналізуються різні аспекти інтеграційного процесу в АПК у різні періоди, пропонуються теоретичні й практичні рекомендації з удосконалення рівня господарювання в цій сфері. Проте більшість опублікованих праць готувалися в умовах становлення України як суверенної, незалежної держави, і тому в них не відбулися нові проблеми ефективності, які зумовлені ринковими трансформаціями, упровадженням інвестиційно-інноваційних моделей розвитку аграрної сфери економіки. У зв’язку з цим вважаємо за необхідне розглянути окремі аспекти коеволюції процесів інтеграції підприємств переробної промисловості та сільськогосподарських товаровиробників у комплексі заходів на шляху

інноваційного розвитку галузей АПК.

Цією статтею маємо на меті дослідити коеволуційний процес інтеграції підприємств переробної промисловості та сільськогосподарських товаровиробників.

З розвитком ринкових відносин взаємозв'язок підприємств переробної промисловості й сільськогосподарських товаровиробників безупинно зростає, приводячи до формування якісно нових взаємин.

Термін “коеволуція” був запропонований ще в 1964 р. екологами, які розглядали коеволуцію як взаємне пристосування видів [2]. Можна з упевненістю сказати, що ідея коеволуції нині стає парадигмою не тільки біології, але й економічних та соціальних наук.

Використовуючи ідеологію коеволуційного процесу інтеграції, коеволуцію підприємств переробної промисловості й сільськогосподарських товаровиробників можна визначити як сукупність органічно цілісних змін, що приводять до значного посилення їхнього взаємозв'язку (поява єдності цілей, формування на цій основі принципово нової якості взаємного впливу на науково-технічний прогрес), при переході галузей АПК до інноваційного розвитку (рис. 1).

Рис. 1. Коеволюція процесу інтеграції підприємств переробної промисловості та сільськогосподарських товаровиробників

За такого підходу до коеволуції підприємств переробної промисловості й сільськогосподарських товаровиробників “центр ваги” переноситься на досягнення значущого синергічного ефекту в результаті посилення взаємозв'язку їхнього розвитку.

Організовані протягом 1990-х рр. у межах АПК різноманітні інтегровані об'єкти мали переважно нечіткі організаційну структуру та стратегічні цілі, а також неузгоджене оперативне управління. Частина їх розпалася, не вийшовши на рівень ефективної взаємодії. Інша частина, розвиваючись протягом останніх років у напрямі ускладнення організаційної структури, раціоналізує систему підрозділів, реорганізовуючи ті, потреба в яких виникає, та створюючи, нерідко на базі вже наявних, необхідні на відповідному етапі розвитку структурні підрозділи.

Отже, сучасний етап розвитку інтеграційних процесів характеризується активним створенням корпоративних аграрно-промислових структур, які окремими науковцями називаються “основою господарської ієрархії економіки перехідного періоду”, “найважливішою формою організації багатогалузевих підприємств”, “новими сільськогосподарськими операторами”.

Генезис економічного аспекту коеволюційного процесу інтеграції підприємств переробної промисловості та сільськогосподарських товаровиробників зображено на рис. 2. Слід зазначити, що головною особливістю цього аспекту на даному етапі є, з одного боку, збільшення фінансових потоків, а з іншого – збільшення віддачі АПК за рахунок трансферту високих технологій. У перспективі мають зростати внутрішньокорпоративні фінансові потоки між підприємствами переробної промисловості й сільськогосподарськими товаровиробниками.

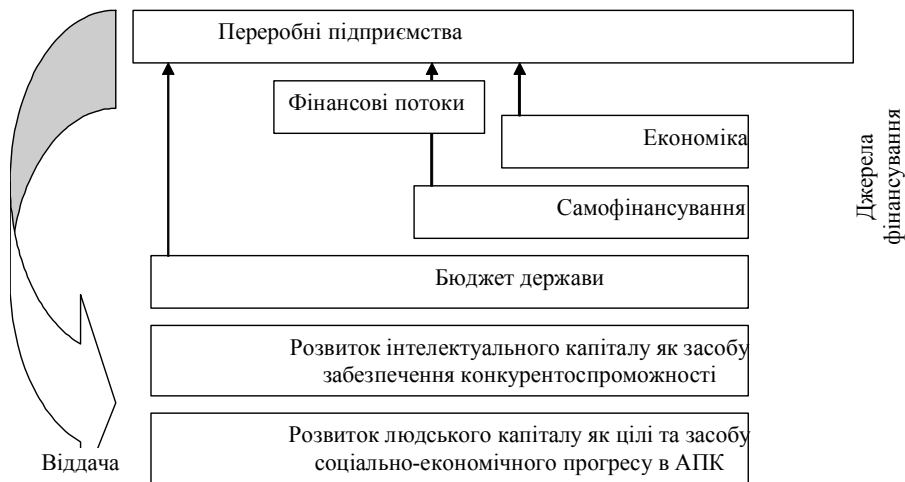

Рис. 2. Генезис економічного аспекту коеволюційного процесу інтеграції підприємств переробної промисловості та сільськогосподарських товаровиробників

Видозміна інноваційного аспекту коеволюції підприємств переробної промисловості та сільськогосподарських товаровиробників може відбуватися, в основному, за рахунок появи й посилення низки перспективних функцій у сфері створення, просування на ринку та виробничого освоєння науково-технічних розробок на базі використання інноваційних технологій.

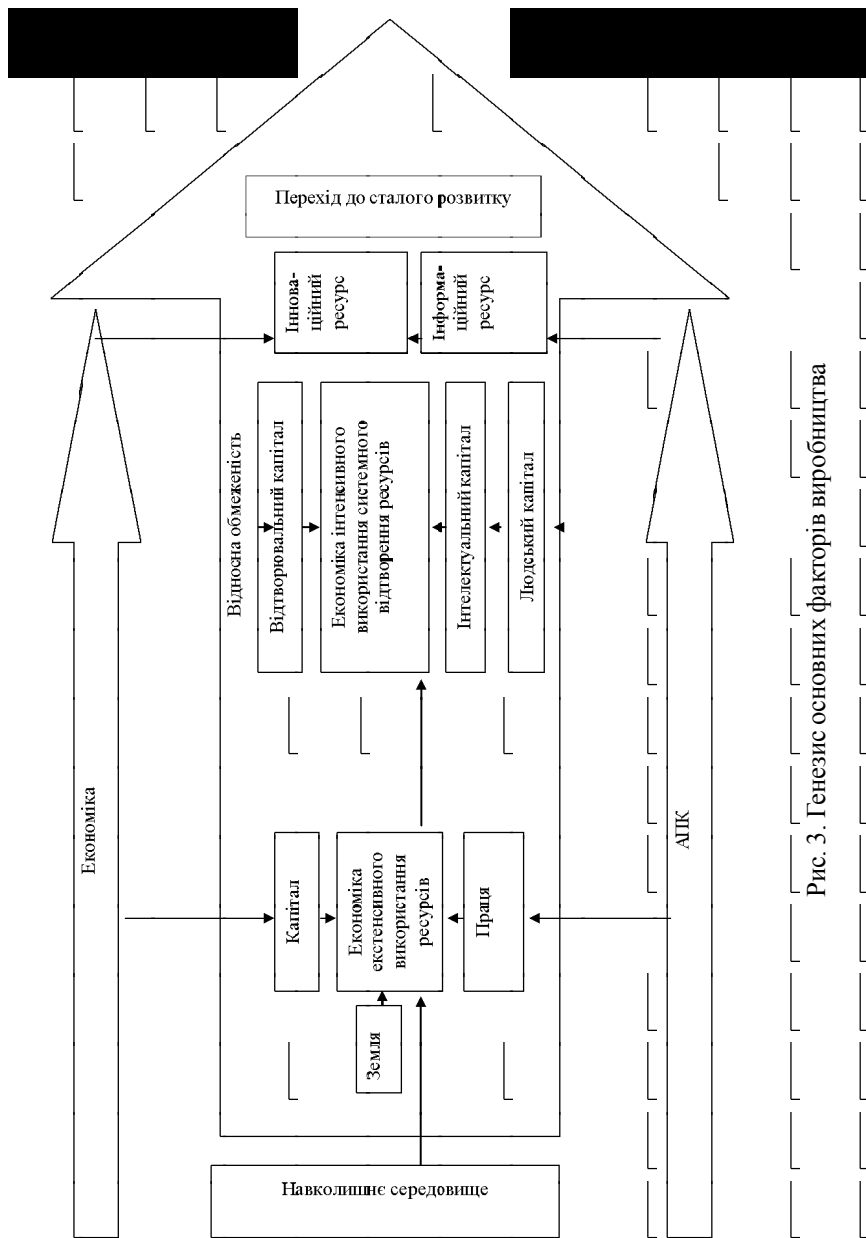

Рис. 3. Генезис основних факторів виробництва

Найочевидніше ці інституціональні трансформації проявляються на переробних підприємствах АПК. На рис. 3 наведено генезис основних факторів виробництва в АПК та економіки країни, зумовлений зміною як складу факторів, так і рольової їхньої характеристики [2].

Нині відбувається посилена трансформація основних ресурсів економічного розвитку, зумовлена переходом від економіки екстенсивного до економіки інтенсивного розвитку й системного відтворення. Усе більшого значення набувають необмежені за своєю суттю інтелектуально-інформаційні ресурси.

Значення майнового капіталу на цьому тлі істотно знижується. Без перебільшення можна стверджувати, що конкурентоспроможність будь-якої національної економіки останнім часом визначається здатністю системного відтворення й масштабного залучення до господарського обігу інтелектуально-інформаційних ресурсів. Зазначимо, що побудова саме такого типу економіки відповідає цілям переходу до сталого розвитку.

З певною часткою умовності можна виявити синергійний ефект коеволуції, визначення якого в розвитку АПК, як і економіки країни, є перспективною метою цього процесу.

Якщо розглянути в часі динаміку зміни валового внутрішнього продукту (ВВП) країни і обсягів сумарного виробництва українського АПК, то можна помітити виражену кореляцію, яка свідчить про наявність їхнього взаємного коеволуційного розвитку. Фактично це означає, що в кожному конкретний момент часу ВВП країни й обсяг виробництва АПК перебувають у пропорційному співвідношенні, яке можна подати у вигляді такої формули:

$$Q_{\text{ВВП}} = x Q_{\text{АПК}}$$

де $x = \text{const}$.

Виходячи з цього є можливість визначити місце АПК й уточнити зміст його “конверсії” як у найближчій, так і у віддаленій перспективі. *По-перше*, визначення “конверсії” у вигляді коеволуційного розвитку АПК і всього національного господарства можливе й доцільне через їхню взаємовигідну інтеграцію на основі погодженості фаз поступального руху. Так під впливом державної політики може відбуватися перехід АПК з одного стану в інший, при цьому держава додатково одержуватиме якісно нові види продовольства. *По-друге*, коеволуційний підхід варто розглядати як безперервний процес взаємовигідної інтеграції АПК в економіку країни.

Отже, застосування теорії коеволуційного розвитку до підприємств переробної промисловості та сільськогосподарських товаровиробників як підсистеми економіки дозволяє виявити сутність процесу “конверсії” в АПК. Це ж, у свою чергу, дозволяє сприймати АПК не тільки як споживача державних ресурсів, але і як частину економіки, що забезпечує необхідні обсяги виробництва продовольства.

Така схема дає можливість розглянути явище “конверсії”, від формулювання її поняття до стратегії, і здійснити позиціонування цього явища в суспільстві [3].

Наприклад, основна функція “конверсії” – це адаптація національного АПК до конкретно-історичних умов розвитку держави з урахуванням політичних, соціальних, економічних і техногенних факторів, освоєння й використання наукомістких технологій у нових умовах господарювання (в умовах ринкової економіки).

Зі вступом України до СОТ та подальшою інтеграцією до ЄС перед переробною промисловістю держави постає завдання не тільки забезпечити необхідні обсяги виробництва продовольства, але й темпи економічного розвитку відповідно до світових критеріїв конкурентоспроможності й ефективності. Це можливо за переорієнтації всіх учасників єдиного технологічного ланцюга “виробництво – переробка – реалізація готової продукції” на кінцеві критерії ефективності, в основі чого лежить оптимізація витрат і окупність ресурсів. У поєднанні з концентрацією капіталу на пріоритетних напрямках господарювання це може бути суттєвим резервом випереджального розвитку АПК, що стане важливим фактором зміцнення всієї економіки держави.

На наш погляд, такий комплексний підхід до функціонування переробних підприємств, оснований на використанні принципів коеволюції, стратегічного розвитку, формування системи пріоритетних цілей, розробленні й удосконалюванні системи бізнес-процесів та інтеграційної структури дозволить сьогодні забезпечити інноваційний розвиток галузей АПК [1]. Координація маркетингових, виробничих, управлінських і фінансових зусиль дозволить створити і просувати конкурентоспроможні продукти не тільки на внутрішньому, але й на зовнішньому ринку.

Слід наголосити, що в умовах ринку односторонній розвиток підприємств, пов’язаний з відсутністю тісних інтеграційних процесів, є досить небезпечним. У такій ситуації вони повинні самі відповідати за свою фінансово-економічну діяльність і формувати стратегію й тактику дій на сучасному етапі й на перспективу. В АПК України потрібен перехід до диверсифікованості, яка передбачає різнобічний розвиток, випуск нових видів продукції, що користуються попитом на внутрішньому і зовнішньому ринках та мають певний рівень конкурентоспроможності. Диверсифікованість дозволить повніше використовувати можливості ринку, враховувати його мінливу кон’юнктуру в частині попиту, одержувати додаткові доходи, заповнюючи вигідні товарні ніші на ринках. Переваги її в аграрному виробництві проявляються і в спроможності підприємств швидко й ефективно пристосовуватися до вимог ринку, страхувати себе від ризику, збільшувати кількість джерел надходження доходів, повніше використовувати трудовий і виробничий потенціал, сприяти інноваційному розвитку тощо. В економіці агропромислових підприємств існує можливість для створення диверсифікованого виробництва. Саме з такого подання, як показує світовий досвід, і необхідно формувати державну політику інноваційного розвитку галузей АПК.

Розглядаючи інтеграційні відносини як один із прогресивних напрямків інтенсифікації та ефективності агропромислового виробництва, є об’єктивно

необхідним: розроблення й реалізація регіональних програм комплексного розвитку організаційно-економічного механізму сільськогосподарської інтеграції; передбачення в обласних бюджетах регіону коштів, необхідних для стимулювання розвитку сільськогосподарської інтеграції; реструктуризація та спеціалізація підприємств; концентрація ресурсів; регіональна економічна й відповідна макроекономічна політика. Усі ці напрямки взаємозалежні, взаємно доповнюють і підсилюють одне одне. Не створивши необхідних умов реалізації одного, не можна одержати бажаний ефект від реалізації іншого.

Література:

1. Концентрація агровиробництва – об’єктивна відповідь на виклики часу. – Режим доступу : [http:// a7d.com.ua /](http://a7d.com.ua/) ;3.
2. *Нестерчук Ю. О.* Організаційно-економічні моделі міжрегіональної аграрно-промислової інтеграції / Ю. О. Нестерчук // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 17–24.
3. *Покотилова В. І.* Ефективність управління інноваційними процесами / В. І. Покотилова // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 42–46.

Надійшла до редколегії 07.12.2010 р.